

A kulcskompetenciák fejlődésének lehetőségei a *Zene és mozgás* tantárgy keretében

Pedagógiai reformként Romániában a 2011-es Oktatási Törvény megjelenésével került bevezetésre a kompetenciákra épülő oktatás tanterve az elemi osztályok szintjén. A törvény 64–69. paragrafusa ismerteti a kompetenciákra épülő nemzeti alaptantervet, az iskolai programokat, a 68-as cikkely felsorolja azokat a kulcskompetenciákat, amelyek köré a későbbiekben építették a tanterveket.

A fent említett törvény megjelenésével az elemi osztályokban történő ének-zenei nevelés más alapokra épült. A korábbi Zene tantárgy integrált tantárgyként Zene és mozgás megnevezéssel került a kerettervbe. Az integrált megközelítésnek köszönhetően az ének-zenei ismeretek tudatosításán kívül a mozgás- és tánc elemek bővítésével élményszerűbbé válik az oktatás. Az éneklés, zenehallgatás mozgással való ötvözése pozitív, koncepcionális előrelépést jelentett a zenei nevelés folyamatában, mind a pedagógusok, mind a tanulók szemszögéből tekintve.

A kompetencia fogalma

A személyiség pszichikai és társadalmi fejlődésének, az életben való boldogulásának érdekében nem elengedő a készségek, a képességek, a tudás megszerzése, hanem szükséges ezek komplex használatának elsajátítása is, amely segít a cselekvés elindításában, lezajlásában, és amelynek köszönhetően a személy elérheti kitűzött célját.

A pedagógia területén az utóbbi években egyre gyakrabban olvashatjuk és hallhatjuk a „kompetencia” és a „kompetencia alapú oktatás” fogalmát, amely az 1990-es évek elején innovációként jelent meg az európai oktatásban.

A kompetencia latin eredetű szó, amelynek jelentése ügyesség, alkalmasság. Ebben az értelmezésben használják a köznyelvben a „kompetens” szót, amikor alkalmasnak találnak egy egyént bizonyos tevékenység, munka, szakfeladat elvégzésére.

Halász (2009) szerint a kompetencia szó fogalma a személyiség azon tulajdonságát tükrözi, amely a fennmaradáshoz nélkülözhetetlen „az a képességünk és hajlandóságunk, hogy a bennünk lévő tudást (ismereteket, készségeket és attitűdbeli jellemzőket) sikeres problémamegoldó cselekvéssé alakítsuk”. Elsőként a személyiség-lélektanban, valamint a kognitív tudományokban került bevezetésre a kompetencia fogalma. Ezt követően a neveléstudományok és az oktatáspolitikai színterén is nagy fontossággal bíró fogalom lett.

A Pedagógia Lexikon szerint „alapvetően értelmi (kognitív) alapú tulajdonság, de fontos szerepet játszanak benne motivációs elemek, képességek, egyéb emocionális tényezők” (Vass, 2007).

A kompetencia fogalmának bekerülése a pedagógiai szakirodalomba és napjainkban is a leginkább elfogadott definíciója John Collahantól (1996) származik, aki az Európai Tanács egyik szakértője. Szerinte „A kompetenciát úgy kell tekinteni, mint olyan általános képességet, amely a tudáson, a tapasztalaton, az értékeken és a diszpozíciókon alapszik, és amelyet egy adott személy tanulás során fejleszt ki magában.” (Szántó, 2018, Tóth, 2012)

Csapó Benő (2002) a kompetencia fogalmát a pszichológia szemszögéből közelítve taglalja. Szerinte a tanulás folyamata, módszere és fejlesztése genetikai eredetű, vagyis öröklött tulajdonságokon alapszik. A tanulás, a tulajdonképpeni tudás megváltoztatása, ahol a meglévő információk kibővítésével megváltozik a tudásrendszer, amelynek a pozitív irányba terelése a legmegfelelőbb módja az interaktív módszer, olyan építő jellegű folyamat, amellyel a saját tudásunkat egyéni módon alkotjuk és formáljuk.

Nagy József (2002) szerint a kompetenciák „a döntés és kivitelezés megvalósulását szolgáló motívum- és képességrendszerek”. Ezen komponensrendszereknek fejlesztethe-tősége érdekében meg kell ismernünk a kompetencia motívumainak fajtáit, funkcióit, működését, fejlődési lehetőségeinek léptékeit és egymásra való hatásait, ennek tudatában válik eredményesen fejleszthetővé.

Nagy (2002) a személyiségfejlesztéssel kapcsolatban négy kompetenciát különböztet meg, három általa alapkompenciának vagy általános személyiség-kompenciának nevezett, valamint egy speciális vagy felhasználói kompetenciát, amelyek átfedik egymást.

Alapkompenciák:

1. kognitív vagy megismerő kompetencia (kognitív, tudásszerző, gondolkodási, tanulási), mely az információ feldolgozását valósítja meg: információ vétele, kódolása, elemzése, használata, közlése, tárolása.

2. személyes vagy perszonális kompetencia, amely az önellátó, önvédelmi, önszabályozó, önfejlesztő képességek fejlesztéséért, az egyén testi, lelki épségéért, fennmaradásaért, javításáért felelős.

3. szociális kompetencia (proszociális, szociális kommunikatív, együttélési és érdekérvényesítő), amely az egyén csoporton belüli fejlődését, a csoportok, szervezetek, társadalmak életminőségének megőrzését, javítását teszi lehetővé.

4. speciális kompetencia, az egyén érdekeltiségének és a munkamegosztásának eredményeként születik meg és szoros kapcsolatban van a hivatással, a szakmával, foglalkozással, tevékenységi körökkel, amelyekből egy személy többel is rendelkezhet (Nagy, 2010, id. Szántó, 2018).

A képességfejlesztés és a kompetenciafejlesztés szorosan összefügg, mindkettő esetében bizonyos készség- és képességrendszerek fejlődése történik, viszont a kompetencia a cselekvésre való készítetés belső motivációját (motívumkészlet) is magában foglalja, mikor a kompetens személy motiváltnak, elkötelezettnek és képesnek érzi magát bizo-

nyos feladatok megoldására, vállalva cselekedeteinek pozitív vagy esetleges negatív következményét is.

A kompetencia fogalmának kialakulásával egyidőben jelent meg az *egész életen át tartó tanulás* (Lifelong learning) fogalma, amely a modern technikai fejlődéssel való haladásnak egyik feltétele, éppen ezért a tanulás tanulása és folyamatos fenntartása a cél (Halász, 2009).

A kompetencia alapú oktatás az Európai Tanács új stratégiai tervezete következtében vált fontossá, amelyet 2000 márciusában fogadtak el a Lisszabonban szervezett csúcskonferencián. Arra szólították fel az Unió tagállamait, hogy dolgozzák ki az egész életen át tartó tanulás stratégiáját, építsék be az új képességeket szolgáló tantárgyakat, amelyek szükségesek a modern világ technika alapú tudásának gyarapításához. Itt az informatikai ismeretek bővítésére és használatára helyezik a hangsúlyt, amely a modern világunk alapkövetelménye.

Az OECD már a 90-es években indított nemzetközi szinten felméréseket, amelyekben a keresztntantervi kompetenciaterületekre vonatkozó elemzéseket (cross-curricular competencies) végeztek. Ezt a programot kiteljesítve, 1997 és 2002 között a Svájci Szövetségi Statisztikai Hivatallal és az Egyesült Államok Oktatási Minisztériumával, valamint az USA Oktatásstatisztikai Központja közreműködésével bonyolították le a *DeSeCo-programot* (Defining and Selecting Key Competencies). Ennek a projektnek a PISA-vizsgálatok (Programme for International Student Assessment) elméleti alapjai, háttérmutatói meghatározásában vállalt szerepe mellett legfontosabb célkitűzése a kompetencia és a kulcskompetencia fogalmának tömör és rövid definiálása. A kompetencia meghatározását így értelmezi „a kompetencia képesség a komplex feladatok adott kontextusban történő sikeres megoldására” (Tóth, 2012).

A munkában tizenkét ország szakértői vettek részt, kiemelték azt az észrevételüket, hogy az életben felmerülő problémákat, feladatokat nem lehet egy bizonyos kompetencia segítségével megoldani, gyakran több kompetencia együttes működésére van szükség. A személyek egyediségének köszönhetően a kompetenciák gyenge vagy erős fejlettségi szintje személyfüggő, nem egyforma arányban erős vagy gyenge. A fejleszthetősége és az idővel való gyengülése is vitathatatlan, éppen ezért tartották fontosnak az oktatás területén is a kompetencia alapú tantervhasználatot, amely fokozatosan tanévekre épülve alkalmazza a kompetenciák folyamatos fejlesztését (Gaskó, 2015). A projekt eredményeként három kategóriába sorolták a kulcskompetenciákat: az autonóm cselekvéssel, az eszközök interaktív használatával és a szociálisan heterogén környezetben való működéssel kapcsolatos kompetenciákat (Vass, 2009).

Az Európai Unió munkabizottsága a 2002 tavaszán behatárolt nyolc kompetenciaterület alapján szintén nyolc kulcskompetenciát fogalmazott meg: kommunikáció anyanyelven és idegen nyelven, matematikai műveltség és alapkompentenciák természettudományi és technológiai téren, az információs és kommunikációs technológiák alkalmazásához kapcsolódó képességek, a tanulni tanuláshoz, a személyközi és állampolgári kompetenciákhoz, a vállalkozói szellem elmélyítéséhez és végül a kulturális tudatosság kialakításához kapcsolható készségek és képességek (Vass, 2009).

Annak érdekében, hogy Európában az oktatás minősége magas színvonalon és egységesen valósuljon meg, az Európai Tanács ajánlásaként jelent meg 2006-ban a *Kulcskompetenciák Az Egész Életen Át Tartó Tanuláshoz – Európai Referenciakeret*, amelynek fő célkitűzése, hogy a társadalmat felkészítse a gyorsan fejlődő világhoz való rugalmas alkalmazkodásra. Kiemeli, hogy az oktatásnak meg kell felelnie a különböző szociális rétegekből származó tanulók igényeinek, esélyegyenlőséget biztosítva így számukra. Meghatározása szerint a kulcskompetenciák „azok a kompetenciák, amelyekre minden egyénnek szüksége van a személyes önmegvalósításhoz és fejlődéshez, az aktív polgársághoz, a társadalmi beilleszkedéshez és a foglalkoztatáshoz.” (EPTA, 2006)

A referenciakeret a következő kulcskompetenciákat határozza meg:

1. Az anyanyelven folytatott kommunikáció;
2. Az idegen nyelveken folytatott kommunikáció;
3. Matematikai kompetencia és alapvető kompetenciák a természet- és műszaki tudományok terén;
4. Digitális (IKT- kompetenciája, az információs eszközökkel való bánni tudás) kompetencia;
5. A hatékony és önálló tanulás kompetenciája;
6. Szociális és állampolgári kompetenciák;
7. Kezdeményezőkézség és vállalkozói kompetencia
8. Kulturális tudatosság és kifejezőkézség.

A romániai kompetencia alapú tantervek

Romániában a 2011-es Nemzeti Oktatási Törvény 64–69. paragrafusa ismerteti a nemzeti kerettantervet (id. Barabás, 2019, Szabó-Thalmeiner, 2013). Az Európai Unió mintájára a 68. cikkely a romániai Nemzeti Curriculum nyolc kulcskompetenciáját fogalmazza meg, melyek a következők:

1. Kommunikációs kompetencia (román nyelven és anyanyelven a nemzeti kisebbségek esetében)
2. Idegen nyelvi kommunikáció
3. Matematikai, tudományos és technológiai alapkompentencia
4. Digitális, számítástechnikai kompetencia, mint a megismerés és tanulás alapvető feltétele
5. Szociális kompetencia
6. Vállalkozói kompetencia
7. Kulturális érzékenység és kifejezőképesség
8. Tanulási kompetencia (Nemzeti Oktatási Törvény, 2011)

A romániai Nemzeti Alaptanterv különböző iskolatípusoknak megfelelő keretterveket, valamint a tantárgyi programokat tartalmazza. A keretterv (plan-cadru) az alaptanterv része, három (elemi, gimnáziumi, líceumi/szakiskolai) szakasz, ezen belül évfolyamok szintjén tartalmazza a kötelező tantárgyakat és azok óraszámát. A keretterv

határozza meg minden évfolyamra vonatkoztatva az opcionális tantárgyak számát is. Ennek kiválasztása a diákok, szülők és tanárok együttes elhatározásán, valamint az iskola vezető tanácsának jóváhagyásán múlik. Az opcionális tantárgy tantervének kidolgozása az adott tantárgyat tanító pedagógus vagy pedagógus csoport feladata.

A romániai Nemzeti Alaptanterv a francia modellhez hasonlóan kompetencia alapú integrált tanterv, amely hét műveltségi területre tagolódik: Nyelv és kommunikáció, Matematika és tudományok, Ember és társadalom, Művészetek, Testnevelés és sport, Technológia és gyakorlati ismeretek, Pályaorientáció és pedagógiai tanácsadás (Manolescu, 2006, Barabási, 2018).

A tanterv innovatív jellege a Zene és mozgás tantárgyban mutatkozik meg, ahol az éneket és a testnevelésből átvett bizonyos mozgásokat integráltan tanítják. A pedagógus egy téma köré építi fel a tartalmakat, viszont a tantárgyak által előírt kompetenciákra alapozva, sajátos készségeket fejlesztve.

Az iskolai programok (programe școlare) osztályonkénti kidolgozását az oktatási miniszter által kinevezett munkacsoportok végzik, melynek tagjai elismert oktatási intézmények pedagógusai, illetve oktatási- és módszertani szakértők. A munkacsoport tagjai mindenekelőtt a Nemzeti Curriculum által meghatározott nyolc kompetencia beépítésére és annak spirális rendszerben történő korosztályonkénti követelményszint meghatározására törekednek. A tantárgyi programok az alapkompenciákra és ezek részrendszereiként a specifikus kompetenciaterületekre épülnek. Az alapkompenciákat a specifikus kompetenciák elsajátításával érhetjük el. A tantárgyi program szerves részeként jelennek meg a tanulási egységek és a tanulási tartalmak is. Az eredményesség megvalósítása érdekében tanulási tevékenységeket, a tartalmakat, illetve módszertani útmutatásokat fogalmazznak meg a tantárgyat oktató gyakorló pedagógusok számára.

A kulcskompetenciák megvalósulásának lehetőségei az Zene és mozgás tantárgy keretében

A romániai keretterv két szakaszra bontja az elemi osztályok Zene és mozgás tantárgy kompetenciáit. A 2011-es Oktatási Törvényben meghatározott keretterv értelmében az elemi oktatás előkészítő–II. osztályaiban hetente két Zene és mozgás óra van, ez III. és IV. osztályban heti egy órára csökken. A második óra helyét átveszi egy játékmozgás nevű tantárgy. A Zene és mozgás egy új megnevezés a régi tantervhez viszonyítva, ahol csak zene tantárgyként szerepelt. A tanterv szerzői a zene és mozgás együttes hatásának lehetőségeire így utalnak: „A zene és a mozgás fejleszti az egészséges magabiztosságot, önfegyelmet, az egymáshoz való alkalmazkodást, a kreativitást, a koncentrációt, a szociális kompetenciákat.” (2013)

A tanterv a zene és mozgás integrációja mellett kiemeli a tartalmak spirális elrendezését, ennek rugalmasságát, mely teret enged a pedagógusnak a módszerek kiválasztásában, lehetőséget nyújt a tantárgyak közötti kapcsolatok megteremtésére, a tanulók zenéhez való kötődésének megerősítésére – kerülve a kudarcokat okozó negatív élményeket.

1. táblázat. A Zene és mozgás tantárgy alapkompenciái (Zene és mozgás; tantervek, 2013, 2014)

Az előkészítő, I. és II. osztályok Zene és mozgás tantárgy alapkompenciái	A III–IV. osztályok Zene és mozgás tantárgy alapkompenciái
1. Az énekes és hangszeres előadóképesség, a zenei kifejezőképesség 2. Az alapvető zenei kifejezőeszközök 3. A zenei élmény iránti fogékonyság	1. Daltanulás, éneklés játékos és mozgásos helyzetekben 2. A zenei nyelvezet, az alapvető zenei kifejezőeszközök elsajátítása az életkori sajátosságoknak megfelelően 3. Gondolatok, élmények és érzelmek kifejezése zene és mozgás által

Az alapkompenciák részrendszereként sajátos, specifikus kompetenciákat fogalmaz meg.

Az első alapkompencia az előkészítő, I. és II. osztályokban „Az énekes és hangszeres előadóképesség, a zenei kifejezőképesség”, valamint III–IV. osztályokban a „Daltanulás, éneklés játékos és mozgásos helyzetekben” az alapkészségek fejlesztésére fókuszál. Az előkészítő osztálytól az alapkompenciákat a spirális elv alapján fokozatosan bővíti a tanterv, így az 1.1. „Tisztán, helyes intonációval csoportban való éneklés” sajátos kompetencia esetében az előkészítő osztályban a csoportos éneklés I. osztályban kibővül a kisebb–nagyobb csoportokban való énekléssel, majd IV. osztályban már több elvárás is felsorol: Pl. 1.1. *Énektanulás és éneklés tisztán, helyes intonációval, pontos indítással, egységes levegővétellel, helyes kiejtéssel és helyes tagolással, nagyobb és kisebb csoportban, egyénileg, emlékezetből az összes versszakkal és a hozzá tartozó mozgásos játékkal együtt*. Az „1.2. Különböző tárgyak, játékhangszerek, hangszerek használata ritmushangszerként éneklés közben is” és a „1.3. Az énekelt vagy hallgatott zene ritmusának improvizált mozdulatokkal való kísérése” sajátos kompetencia minden évfolyamban végigkíséri a zenei nevelés folyamatát. II. osztályban hangszerkíséret is társul az „1.4. Rövid gyermekdalok helyes bemutatása a választott hangszeren (nagyobb és kisebb csoportokban)” sajátos kompetenciával.

A tanterv második alapkompenciája „2. Az alapvető zenei kifejezőeszközök” (előkészítő, I., II. osztály), valamint a „2. A zenei nyelvezet, az alapvető zenei kifejezőeszközök elsajátítása az életkori sajátosságoknak megfelelően” (III–IV. osztály) a tulajdonképpeni zenei ismertek tudatosítását és gyakorlását foglalja magában. Az első sajátos kompetenciája a „2.1. Környezetükben lévő hangforrások érzékelése, különbség észlelése a csend, a zaj és a zene között, az alapvető hangszínek érzékelése”. Az előkészítő osztályban az I. és II. osztályokban a hangforrások „érezékeléséről” a „megkülönböztetésre” módosul, fejlődik. Itt a hangforrások, hangszínek hallása, a különbségek érzékelése a fő cél. III–IV. osztályban „2.1. A magas és mély, a rövid és hosszú hangok közötti különbségek észlelése és jelölése”-ként jelenik meg, ami már a tulajdonképpeni hangjegytanulást foglalja magában. Az életkori sajátosságoknak megfelelően vezeti be a tempó és dinamika érzékeltetését,

majd észlelését, így kisebb osztályokban a „2.4. *A hangos és halk, valamint a gyors és lassú dallamok érzékelése*” sajátos kompetencia, esetében a lassú-gyors, halk-hangos dallamok érzékeltetése a cél, aminek már a tudatosítási szakasza III–IV. osztályokban valósulhat meg a konkrét tempó és dinamikai jelzések ismertetésével, a „2.2. *A tempó és a dinamika különbségeinek megfigyelése a zenei alkotásokban és ezek alkalmazása az éneklésben*” sajátos kompetencia keretében.

A harmadik alapkompétencia az előkészítő, I., II. osztályoknál a „3. *A zenei élmény iránti fogékonyság*”, és a III–IV. évfolyamokon a „3. *Gondolatok, élmények és érzelmek kifejezése zene és mozgás által*,” különböző zenei irányzatok élményt nyújtó megtapasztalásának, átélésének képességét irányozzák elő. Az örömteli közös éneklést a „3.1. *A zenei tevékenységeken, a közös éneklésben szívesen, örömmel való részvétel, a zene, a zenei tevékenység kedvelése*” (előkészítő) sajátos kompetenciával, a zenehallgatás élményének megélését a „3. 2. *A zenehallgatásra szánt anyag figyelemmel követése és a zenei élmény befogadására nyitottság tanúsítása*” (I. és II. osztály), valamint a zenei tevékenységekben való aktív részvételt a 3. 3. *„Zenei ismereteik, készségeik minél változatosabb formában való kifejezése és közvetítése különböző rendezvényeken*” (IV. osztály) sajátos kompetenciával kívánja elérni. A tanterv lehetőséget biztosít a hangszereken való tanítás-tanulásra is. Amennyiben a tanítók valamilyen hangszertudás birtokában vannak (blockflöte, gitár, zongora), megtaníthatják tanítványaik közül azokat, akik érdeklődéssel fordulnak a hangszer felé. Ez jó példája annak, hogy az a tanító, aki jártas a zene világában, az a diákjaival is képes megszerettetni a zenét.

A kézimunkaórán termésekből, hulladékból készített ritmushangszerek használatára részletesen kitér a tanterv, érvényesülve így a tantárgyak integrálásának koncepciója. A tanulók és a pedagógusok kreativitását igényli és fejleszti az ilyen jellegű tevékenység-sorozat.

A kreativitás fejlesztését minden korosztálynál a 3. 3. *„Zenei élményeik minél változatosabb formában való kifejezése*” specifikus kompetencia foglalja magában, ahol a zenehallgatási élmények kifejezése mozgással, rajzokkal, színekkel, formákkal, a szabad rögtönzések tanult dallami és ritmikai elemek felhasználásával, énekes párbeszéd, improvizáció a zenei kifejezőeszközök alkalmazásával, a mozgásos improvizációk, tánc a zenei élmények átélésével valósul meg.

Tudjuk, hogy a zene és mozgás órák keretében nemcsak a zenei elemek érzékeltetése és tudatosítása történik, hanem a nyolc kulcskompetencia egyes komponensét kisebb-nagyobb arányban fejlesztjük.

2. 1. Tantervi keresztkapcsolatok: Anyanyelvi kommunikáció; Zene és mozgás tantárgy

A kommunikáció az érzések, gondolatok, vélemények és tények kifejezésének és értelmezésnek szóbeli és írásbeli eszköze (beszéd, írás, olvasás, szövegértés). Nyelvi képességek rendszerét tartalmazza, amely elengedhetetlen a személy társadalmi és kulturális életben való aktív részvételéhez (Tóth, 2012, EPT Ajánlása, 2006).

A beszéd zenei jellege a kommunikációs folyamatban központi szerepet tölt be, a beszéd folyamat hangszínével, tempójának változtatásával árnyalhatjuk, kifejezhetjük mondandónkat, az adott szituációhoz való viszonyunkat. Az anyanyelvünkön folytatott kommunikáció során is az egyéneknek el kell sajátítaniuk bizonyos etikai szabályokat, mint például a köszönés, megszólítás, események, történések elmesélése, ahol a nyelv dallamossága segítségével árnyaltabbá, színesebbé tehetjük mondandónkat vagy bizonyos személyekhez kötött viszonyunkat.

A fentiek tükrében elmondhatjuk, hogy a zenei és az anyanyelvi nevelés szorosan kapcsolódnak egymáshoz. Az ének-zene és mozgás órák keretében a zenei készségek fejlesztésén kívül intenzív anyanyelvi nevelés történik. A gyermekdalok, népdalok szövegeinek elemzésével gyarapítjuk a tanulók szókincsét. A zenei hallás fejlettsége nagymértékben segíti a helyesírást.

Minden nemzetnek van anyanyelve és zenei anyanyelve. Az anyanyelvi és a zenei kompetenciák egymásra pozitív hatást gyakorolnak, kölcsönösen fejlesztve a személyes kompetenciákat (Szűcs, 2017).

2.2. Tantervi keresztkapcsolatok: Az idegen nyelven folytatott kommunikáció; Zene és mozgás tantárgy

Az idegen nyelven folytatott kommunikáció ugyanazon készségekkel jellemezhető, mint az anyanyelvi kommunikáció, vagyis gondolatok, érzések és tények szóban és írásban történő megértésének, kifejezésének és értelmezésének képessége, a társadalmi és kulturális terekben (a munkahelyen, otthon, a szabadidőben, az oktatásban és képzésben) az anyanyelvtől eltérő nyelven (Tóth, 2012, EPT Ajánlása, 2006).

Az idegen nyelv tanulását és az idegen nyelven történő kommunikációt nem soroljuk a zene és mozgás órák feladatai közé, de a romániai kisebbség esetében, az elemi tagozatos pedagógusok szívesen használják a zene adta lehetőségeket a román nyelv tanulására. A román gyermekdalok tanulása motiválja a tanulókat a nyelv megtanulására, gyarapítja szókincsüket. Gyakran használnak a tanítók különböző szituációs helyzetek megtanulására kisebb dalokat.

Az integráció elve ebben az esetben is nagyon jól érvényesíthető, mivel a tanulók románórákon nagyon gyakran énekelnek román énekeket, amelyek esetlegesen a tanulási egységhez illenek, vagy csak relaxációs momentumként, valamint a zene és mozgás órákon a román nyelvet is gyakorolják.

Az éneklés bármely idegen nyelv tanulása során feloldja az esetleges nyelvvel szembeni szorongást, így minden tanuló sikerként éli meg az idegen nyelven való éneklést.

A zenehallgatási anyagok ismertetésekor is találkoznak a tanulók különböző nemzetiségű zeneszerzők neveivel és más nemzetiség népdalaival is, ahol szintén az idegen nyelvű kompetencia fejlesztése valósulhat meg.

3.3. *Tantervi keresztkapcsolatok: Matematikai kompetencia és alapvető kompetenciák a természet- és műszaki tudományok terén; Zene és mozgás tantárgy*

A matematikai kompetencia, matematikai gondolkodásmód – a logikus és térbeli gondolkodás – és a valóság problémáinak magyarázatára és leírására egyetemesen használt matematikai kifejezésmódok ismeretét foglalja magában, míg a természettudományi kompetencia azoknak az ismereteknek és módszereknek a használatára való képesség- és készségrendszerek, amelyekkel a természettudományok a közvetlen környezetünket, természeti világot magyarázzák (Tóth, 2012, EPT Ajánlása, 2006).

A matematika és a zene közös területe a kognitív gondolkodás, a kottaolvasás is matematikai alapokon fekvő, pontos és logikus zenei rendszer. A hangjegyek rendszerének tanulása esetében tapasztalhatjuk a matematika és zene közötti relációt.

Kokas Klára 1972-ben végzett kutatása bizonyítja, hogy a zenét tanulók intenzívebb figyelemmel, jobb megfigyelőképességgel rendelkeznek, jobb megoldási stratégia jellemzi munkájukat a matematikai feladatoknál, és a helyesírás területén is jobban teljesítenek társaiknál (Szűcs, 2017).

2004-ben Gombás Judit és Stachó László a matematikai és zenei képességek összefüggéseit vizsgálták, amelyek szerint az eredmények, pontszámok megegyeznek a matematika és a zene területén (id. Szűcs, 2017).

3.4. *Tantervi keresztkapcsolatok: Digitális (IKT-kompetenciája, az információszerszökökkel való bánni tudás) kompetencia; Zene és mozgás tantárgy*

A digitális kompetencia az elektronikus, informatikai eszközök magas szinten való használatát jelenti, a munka és a kommunikáció folyamatában való alkalmazás képességét, valamint az elektronikus média szelektivitását és az információkezelés készségének meglétét feltételezi (Tóth, 2012).

Az ének-zene és mozgás órák keretében is használjuk az internet adta lehetőségeket. Leggyakrabban zenehallgatás, zenei videófelvelelek megtekintése céljából vehetjük igénybe az internetes felületeket, ahol egy bizonyos mű többféle előadásmódjával, feldolgozásával, más hangszínnel, más felfogással, más előadóval való megszólaltatásával ismerkedhetnek meg a tanulók. A kreativitás fejlesztésére alkalmazhatunk kottairó programokat, ahol a saját maga alkotta dallamot azonnal visszahallgathatja a tanuló.

A pedagógus ppt-bemutatóval színesítheti az órákat, ahol zeneszerzők életének bemutatását, műfajok, hangszínek, stílusok tudatosítását tűzi ki célul. Negyedik osztályban, ez a feladat akár már a tanuló feladata is lehet, amikor önállóan könyvekből és az internetes felület segítségével készíthet bemutatót egy adott tematikán belül. Amint észleljük a hétköznapjainkban is, a mai kor gyermeke számára vonzó a digitális eszközök, „kütyük” használata, így egy ilyen jelegű feladat motiváló lehet számára.

3.5. Tantervi keresztkapcsolatok: Szociális és állampolgári kompetenciák; Zene és mozgás tantárgy

A szociális kompetenciák körében az egyének el kell sajátítania mindazon viselkedésformákat, amelyek szükségesek az interperszonális és az interkulturális kapcsolatok kialakításában, fenntartásában ahhoz, hogy a társadalmi élet szerves és aktív részese legyen, mind a munkájában, mind a magánéleti szférában (Tóth, 2012, EPT Ajánlása, 2006). A viselkedéskultúra a különféle társadalmakban és környezetben általánosan elfogadott magatartás megértése és az annak megfelelő viselkedésminták elsajátítása is a szociális kompetencia egyik szegmense. A konfliktusos szituációk megfelelő módon való kezelésének megtanulása a társadalom elvárása, a stresszes és a konfliktusos szituációkat építő jelleggel kell kifejezésre juttatnia és megoldania.

A zene és mozgás órákon történő zenei tevékenységeken, a közös éneklésben szívesen, örömmel való részvétel, a zene, a zenei tevékenység kedvelése, a közös csoportos, kiscsoportos éneklés, a közös hangszerjáték, közös zenélés mind a szociális kompetenciák megerősítését szolgálják. A gyermekjátékokban való aktív részvétel segítségével megtanulják a társadalom más tagjaira való odafigyelést, önuralmat.

Szücs Tímea (2017) a szociális kompetenciák érvényesülésének lehetőségére reflektált kutatásában, ahol a zene transzferhatásait vizsgálta a személyiségfejlődés és érzelmi intelligenciában. Kiemeli, hogy a közös zenélés által erősödik az összetartozás érzése, az alá-fölérendeltségi viszonyok megszűnnek. A rendszeres gyakorlás önfegyelemre, kitarásra, kemény munkára, céltudatosságra nevel.

A zene hátránykompenzáló szerepe, a szociális különbségek enyhítésében nyilvánul meg, amikor a közös éneklés, zenélés élménye háttérbe szorítja a kedvezőtlen szociokulturális környezet hatásait.

A zene közösségépítő, társadalmi nevelő jellege is felsorakoztatható, mivel a zenélés, éneklés egy bizonyos közösségben történik, ahol informális kapcsolatok, ismeretségek, barátságok alakulhatnak ki. A zenei nevelés szociális kompetenciáinak megvalósulása nonformális síkon is elérhető, amikor az egyének az iskolán kívül vesznek részt különböző zenei tevékenységekben, ilyen a zenei rendezvényeken, néptánc előadásokon, koncerteken való részvétel, ahol elsajátítják a koncertkultúra alapjait.

Szücs Tímea kutatásának interjúiban a megkérdezett tanulók a zenélés pozitív hatásáról számoltak be, amelyből kiderül az, hogy a tanulók személyiségének fejlődésében kulcsfontosságú szerepe van a zenének. Az elemzések során a zene sokoldalú jótékony hatását tárta fel, arra következtet, hogy a zene a teljesítménynövelésen túl a személyiségfejlődésre és a közösségépítésre is pozitív hatást fejt ki.

Gyombolay Zsuzsanna (2017) „A zene mint legális dopping” című írásában bebizonyította, hogy a zenének teljesítményfokozó hatása van, vagyis növeli az állóképességet, harmonikusabbá, összetettebbé és koordináltabbá teszi a mozdulatokat, koncentrációt segítő és motiváló hatása van, és mindezek mellett pozitív előremozdulást tapasztalt szocio-kulturális téren is. Az énekkari próbák pozitív hatása vitathatatlan a szocializáció szempontjából. Szabóné Fodor Adrienne (2017) a „Közösségi kapcsolatok – Kórustagok

kapcsolatai a zenei közösségeken belül és kívül” tanulmányában a kórusok közösségépítő hatásairól számol be, kutatásában nyilvánvalóan bizonyossá vált, hogy az énekelni szerető kórustagok között egy bensőségebb kapcsolat is létrejön, így a kóruspróbákon túl is szívesen töltenek együtt időt.

3.6. Tantervi keresztkapcsolatok: Vállalkozói kompetencia; Zene és mozgás tantárgy

A vállalkozói kompetencia az innovativitást, kreativitást a kitűzött célok megtervezésének és megvalósításának képességét foglalja magában. Az egyénnek felelősséget kell vállalnia tetteinek pozitív vagy negatív következménye esetében is. A sikeres vállalkozás vezetéséhez szükséges a fejlett érzelmi intelligencia megléte, amely segíti a jó kommunikációs készség, a tervezési, szervezési, irányítási, értékesítési képességek fejlődését, valamint az egyének erős és gyenge pontjainak megítélési képességét.

A zene az érzelmi nevelés fejlesztésében kulcsfontosságú szerepet tölt be. Már a kínai társadalomban, i.e.16. században a Shang-dinasztia idején önálló minisztere volt a zenének, felismervén a zene fontosságát a hivatalnokoknak zenei vizsgával kellett rendelkezniük tisztségük betöltésének feltételeként (Kertész, 2015). A mai elméletek és gyakorlat tanúsága szerint is a sikerességnek és az érvényesülésnek 20%-a függ az iskolában tanultaktól, a többi 80% az érzelmi intelligenciának köszönhető. A fejlődő zenei képességek fejlődő érzelmi képességeket eredményeznek. A zenélés, éneklés jellemformáló hatással bír, ami az erkölcsi, esztétikai és közösségi nevelést segíti, hatással van az önbizalmukra, a társas kapcsolataik kialakulására. A lelki és mentális személyiségjegyek fejlődésében is fontos szerepe van a zenének, zenélésnek (Szűcs, 2017).

3.7. Tantervi keresztkapcsolatok: A kulturális érzékenység és kifejezőképesség kompetencia; Zene és mozgás tantárgy

A kulturális kompetencia a művészeti ágazatok, a zene, a festészet, szobrászat, kézművesség, tánc és irodalom keretén belül valósulnak meg, ahol az érzelmek, gondolatok magas szinten jutnak kifejezésre.

A kulturális ismeretek elsajátítása magába foglalja a különböző nemzetek népszerű kultúrájának, népzenejének, képzőművészeti alkotásainak ismeretét. Globalizációs világunkban nélkülözhetetlen e tudás, ahol olyan készségeket sajátítunk el, mint a művek és előadások tisztelete és élményszerű átélése, valamint a művészeti alkotásokról alkotott saját kreativitást és hozzáértést igénylő véleményalkotás. A művészeti ágak segítségével, a kifejezési formák sokfélesége révén megvalósítható az önkifejezés, amely az egyén vesztületett képességeire épül. A kulturális kifejeződés nélkülözhetetlen a kreatív egyén életében.

A zene jellemformáló, etikai hatásának vitathatatlan voltát erősíti meg Platon szemlélete is, aki szerint az éneket és a zenét nevelő hatása miatt tanítani kell, a görögök

meggyőződése volt, hogy muzsika nélkül nem lehet eléggé művelt az ember, a zenei műveltséget alapvető fontosságúnak tekintették a közösségi életben (id. Gönczy, 2015).

Annak ellenére, hogy a romániai zene és mozgás tantárgy tantervének felépítése nem a Kodály- koncepción alapszik, annak lényegesen sok elemét hordozza. Éspedig a Kodály-koncepció egyedi vonását, hogy a zenei fejlesztést elsősorban vokális alapokra helyezi, valamint alapgondolata, hogy a gyermekek zenei tanítását zenei anyanyelvükön kell kezdeni, vagyis a magyar népi gyermekdalokon és népdalokon keresztül vezet az út a zenei műveltség felső szintjei felé. E koncepció identitásképző és megerősítő szerepe messze túlmutat a szigorúan vett zenei-szakmai értékeken.

Természetesen a kulturális érzékenység és kifejezőképesség a legerőteljesebben a zene és mozgás órákon, illetve a rajz- és kézimunkaórákon, ahol a tanulóknak lehetőségük van a művészi értékekkel megismerkedni, a zenei és képzőművészeti készségek és képességek fejlesztése révén tudatos kultúrafogyasztókká válhatnak, és ha megfelelő adottságokkal rendelkeznek, a tudatos és kitartó munka révén előadóművészként, zeneszerzőként, képzőművészként is betölthetik szerepüket a társadalomban. A fentiekben részletesen bemutatjuk a zene és mozgás tantervek alap- és sajátos kompetenciát, amelyek a kulturális kulcskompetencia alapjaként szolgálnak.

3. 8. Tantervi keresztkapcsolatok: Tanulási kompetencia; Zene és mozgás tantárgy

A tanulási kompetencia az egyén tanulási módszereit, valamint az általa alkalmazott és a számára ideális tanulási formákat tartalmazza. A tanulás kompetenciájának az oktatási rendszer minden tanóráján, a zene és mozgás órák keretében is kulcsfontosságú szerepe van, az egyén életét, teljes szakmai pályafutásának irányítását teszi lehetővé. Ezt igazolja a mai modern társadalom, ahol az egész életen át tartó tanulási folyamat szükséges. Éppen ezért az oktató-nevelő munka alapvető feladata, hogy a tanulókat megtanítsa tanulni.

A tanulás kompetenciája magában foglalja az új tudás és készségek megszerzését, ezek feldolgozását és a régi ismeretekkel való ötvözését, majd a megszerzett tudás helyes, szituációknak megfelelő alkalmazását az oktatásban, a munkában és a magánéletben egyaránt. Mindez szorosan megvalósul a zenei nevelés folyamatában is, amikor a meglévő zenei ismereteket kell összekapcsolni az újakkal, majd ezeket elsajátítva olyan készségekké formálódnak, amelyeket a mindennapi életben is használnak.

A zene és mozgás órák folyamatában is a tanulónak alkalma van a tanulás tanulásának elsajátításában. A hangjegyek vagy a ritmikai elemek tanításakor egyaránt az egymáshoz való viszonyításra, a különbségek és hasonlóságok logikus megértésére, valamint a vizuális memória fejlesztésére is szükség van.

A zeneművek elsajátítása gyakorlást és kitartást igénylő folyamat, ahol a tanulónak a számukra legjobban megfelelő tanulási stratégiát kell alkalmaznia.

Összegzés

Következtetésként elmondhatjuk, hogy a romániai elemi szinten történő zenei nevelés pozitív irányban változott. A 2013-ban kidolgozott előkészítő, I., II. osztályos, valamint a 2014-ben elkészült III. és IV. osztályos Zene és mozgás tantervekkel bevezetett játékos és mozgás, illetve a zene-mozgás tanórák sok éves tapasztalattal rendelkező pedagógusoknak is élményszerű tevékenységet jelentenek. Minden újabb generációval olyan gyermekek jönnek iskolába, akiknek alapigénye a mozgás, a mozgásos játék, a ritmikus mondóka.

A tanulmányban a nyolc európai szinten is behatárolt, valamint a romániai Oktatási Törvényben is felsorolt kulcskompetenciák a Zene és mozgás tantárgy keretében való megvalósulásának lehetőségeként vonultattam fel. Fontos alapvetés, hogy a törvény az állam minden polgárára vonatkozó jogszabály, ugyanakkor nem csupán a többségi lakosság, hanem a kisebbségek tagjai számára is kellő módszertani útmutatást ad, miközben lehetővé teszi az egyes nemzetiségek gyermekeinek, így a magyar anyanyelvű gyermekek saját zenei anyanyelvének használatát az oktatásban, a kultúra átörökítésében, az identitás megerősítésében.

A zenei készségek, képességek – mint a kulturális kompetencia szerves részei – jelentős hatást gyakorolnak az egyén pályafutására és magánéletének alakulására. A művészeti nevelés komplex személyiségfejlesztésre ad lehetőséget, ezért elengedhetetlen a szocializációs folyamatban, valamint nélkülözhetetlen a társadalmi élet pozitív alakulásában, alakításában.

Szakirodalom

Csapó Benő (2002): A tudás és a kompetenciák In Monostori Anikó (szerk.) *A tanulás fejlesztése*, Országos Közoktatási intézet

<https://www.ofi.hu/tudastar/konferenciak/tanulas-fejlesztese> (2019.07.28-i megtekintés)

Gaskó Krisztina (2015): Tanulási profil mint a tanulásfejlesztés alapja - doktori disszertáció Eötvös Loránd Tudományegyetem, Neveléstudományi Doktori Iskola,

https://www.researchgate.net/publication/303898573_Tanulasi_profil_mint_a_tanulasfejlesztes_alapja_-_doktori_disszertacio (2019.07.27-i megtekintés)

Gombás Judit és Stachó László (2006): Matematikai és zenei képességek vizsgálata 10-14 éves gyerekeknél In: Majoros Pál (szerk.): *BGF Tudományos Évkönyv 2006: Stratégiák*

Gyombolay Zsuzsanna (2017): A zene mint legális dopping In Várad Judit, Szűcs Tímea (szerk.): *Sokszínű zenepedagógia*, Debreceni Egyetemi Kiadó

Kertész Attila (2015): X. Kitekintés – A magyarországi zeneoktatás, hangszeres képzés és énekoktatás vázlatos története In dr. Vas Bence (szerk.): *Zenepedagógiai Tankönyv*, Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar, Pécs

Kiss Virág (2014): A művészet, mint nevelés, a nevelés mint művészet In *Parlando* 2017. 3.

https://www.parlando.hu/2017/2017-3/Tanitas-Kiss_Virag.pdf (2019.07.29-i megtekintés)

- Kiss Virág: Művészeti nevelés, művészettel nevelés, művészetterápia-In. *Iskolakultúra* 2010/10, ELTE Doktori iskola
<http://real.mtak.hu/57898/> (2019.07.28-i megtekintés)
- Manolescu, Dan–Potolea, Marin (2006): *Teoria si metodologia curriculumului*
http://www.masterprof.ro/files/Eftimie/Manolescu_Potolea_Teoria_Curriculum.pdf (2019.06.25-i megtekintés)
- Nagy József (2002): *XXI. század és nevelés*, Osiris Kiadó Budapest
- L. Nagy Katalin A keresztntantervi kompetenciák fejlesztésének lehetőségei az énekzene területén II.
<http://ofi.hu/tudastar/keresztntantervi> (2019.07.29-i megtekintés)
- Halász Gábor (2009): A kompetencia In Demeter Kinga (szerk.) *Tudástár*, 2009. jún.17
<https://ofi.hu/tudastar/tanulas-tanitas/kompetencia> (2019.07.29-i megtekintés)
- Szabó-Thalmeiner Noémi (2013): Akkreditációs eljárások a romániai közoktatásban
https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/unios_projektek/tamop311/Akkreditacio_Romania_T311.pdf (2019.07.30-i megtekintés)
- Szántó Bíborka (2018): *Az óvodai és elemi tagozatos anyanyelvi nevelés tantárgypedagógiája*, Kolozsvári Egyetemi Kiadó.
- Szűcs Tímea (2017): A zenetanulás társadalmi hatásai In: Váradi Judit, Szűcs Tímea (szerk.): *Sokszínű zenepedagógia*, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Tóth Szilárd (2012): A kompetencia-orientált oktatás Romániában – a történelemtanítás általános és specifikus kérdései
https://www.academia.edu/8078381/A_kompetencia-orient%C3%A1lt_oktat%C3%A1s_Rom (2019.07.25-i megtekintés)
- Váradi Judit (2017): A nonformális zenei nevelés integrálásának lehetőségei a formális oktatásba In: Váradi Judit, Szűcs Tímea (szerk.): *Sokszínű zenepedagógia*, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Vass Vilmos Projekt alapú kompetenciafejlesztés a pedagógusképzés In A SJE Nemzetközi Tudományos Konferenciája – „Érték, minőség és versenyképesség – a 21. század kihívásai” – Komárom, 2017. szeptember 12–13.
<http://vassvilmos.hu/wp-content/uploads/vass.pdf> (2019.07.26-i megtekintés)

Dokumentumok

Az Európai Parlament és Tanács ajánlása. (2006. december 18.) az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról (2006/962/EK) <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/HU/TXT/?uri=celex:32006H0962> (2019.07.25-i megtekintés)

Nemzeti Oktatási Törvény. In. Románia Hivatalos Közlönye. 179. Évf. 18. sz. 2011. Január 21. Legea Educatiei Nationale (LEN) In Monitorul Oficial al României anul 179 (XXIII),

<https://legeaz.net/legea-educatiei-nationale-1-2011/art-68> (2019.07.24-i megtekintés)

Zene és mozgás Tanterv a magyar nyelvű osztályok számára, Előkészítő, I. osztály, II. osztály (19.03.2013.) Bukarest, (Muzică și mișcare pentru școlile și secțiile cu predare în limba maternă maghiară ,Clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a)

<http://programe.ise.ro/>, www.edu.ro (2019.07.25-i megtekintés)

Zene és mozgás Tanterv a magyar nyelvű osztályok számára, III. osztály, IV. osztály (2014) Bukarest, (Muzică și mișcare pentru școlile și secțiile cu predare în limba maternă maghiară , clasa III-a și clasa a IV-a)

<http://programe.ise.ro/>, www.edu.ro (2019.07.25-i megtekintés)